

**BAKARA SÜRESİNİN 84. VE 85. AYETLERİ BAĞLAMINDA KÜFRÜN AMELİ
BOYUTU**
**THE PRACTICAL DIMENSION OF DISBELIEF IN THE CONTEXT OF VERSES 84
AND 85 OF SURAT AL-BAQARAH**

Ahmet BER, Prof. Dr. Osman Kabakçılı
Şeyh Edebali Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCID NO: 0009-0001-4205-3894

ÖZET

Küfür; sözlükte, örtmek, gizlemek ve nankörlük etmek anlamlarına gelir. Allah (cc.) tarafından insanlar en temelde inanç bakımından Mü'min ve Kâfir olarak ikiye ayrıldığı göz önüne alınırsa küfür kelimesinin ne kadar önemli olduğu anlaşılır. K-f-r kökünden türeyen kelimeler Kur'an da toplam da 525 kere geçmektedir. Kur'an-ı Kerimde daha çok imanın zıddı olarak inkâr anlamında kullanılır. Bakara süresinin 84. ve 85. ayetlerine baktığımızda bildiğimiz anlamda yani inkâr anlamında bir küfür söz konusu değildir. Buradaki durum, kitaba aykırı bir tutum hakkındadır. Buna rağmen Allah (cc.) *“Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?”* diyerek yapılan davranışı küfür olarak nitelemektedir. Fakat İslam inancında ameli terk etmek ya da büyük günah işlemek insanı iman dairesinin dışına çıkarmaz. Allah (cc.)'ın mezkûr ayetle bildirdiği ile İslam inancının prensibi arasında, birbirine tezat gibi duran bu iki duruma baktığımızda; küfür kavramının îtikâdi boyutunun yanında ameli boyutu olduğunu da fark ederiz. Birçok farklılığın yanında küfür kelimesinin inanç ve amel boyutunda ki en temel fark; inanç boyutunda küfür kişiyi iman dairesinin dışına çıkarırken, amel boyutunda küfür kişiyi iman dairesinin içinde tutar. İnanç boyutunda küfür, “kâfir” olarak adlandırılmaya sebep olurken, ameli boyutta küfür “fâsık” olarak adlandırılmanın sebebidir. Küfrün ameli boyutunu anlamak için kelimenin sözlük anlamında olan “örtmek, gizlemek” anlamının göz önünde bulundurulması gerekir.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat, Tefsir, Bakara Süresi, Küfür, Amel

ABSTRACT

In the dictionary, kufr means to cover, conceal and be ungrateful. Considering that Allah (swt.) divides people into two as believers and disbelievers in terms of belief, it is understood how important the word kufr is. The words derived from the root K-f-r are mentioned 525 times in the Qur'an. In the Holy Qur'an, it is mostly used in the sense of denial as the opposite of faith. When we look at the 84th and 85th verses of al-Baqarah, there is no disbelief in the sense we know, that is, in the sense of denial. The situation here is about an attitude contrary to the book. Despite this, Allah (swt.) describes the behaviour as disbelief by saying ‘Or do you believe in part of the book and disbelieve in part of it?’. However, in the Islamic faith, abandoning the deed or committing a major sin does not take a person out of the circle of faith. When we look at these two situations, which seem to be contradictory to each other between what Allah (swt.) declares with the aforementioned verse and the principle of Islamic belief, we realise that the concept of kufr has an operational dimension as well as its theological dimension. In addition to many differences, the most fundamental difference in the belief and practice dimensions of the word kufr is that while kufr in the belief dimension takes the person out of the circle of faith, kufr in the practice dimension keeps the person within the circle of faith. In the dimension of belief, disbelief is the reason for being called a disbeliever, while in the practical dimension, disbelief is the reason for being called a faasiq. In order to understand the practical dimension of kufr, the dictionary meaning of the word ‘to cover, to conceal’ should be taken into consideration.

Keywords: Theology, Tafsir, Surat al-Baqarah, Kufr, Action

GİRİŞ

İnsan, yeryüzünün en özel varlığı olarak, özel nimetlerle donatılmış ve bu çerçeve de büyük sorumluluklar içeren bir hayatın içine doğmuştur.¹ Bu hayatın içerisindeki en büyük sorumluluğu “iman” dır. Bu yüzden Allah cc. insanoğlunu iman edenler ve kâfirler diye ikiye ayırmıştır. Bu ayırım insanoğlunun yaratıcısıyla arasındaki ilişkiyi ve hukuku belirleyen önemli bir ayırmadır. Bu yüzden imanın çok iyi anlaşılması gerektiği gibi küfrün de çok iyi anlaşılması gerekir. Bundan sebep küfür kavramı üzerine çalışırken, bu kavramın farklı yönleri olduğunu tespit ettik. Kur’an da küfür kelimesi daha çok îtikâdi yönüyle imanın zıddı olarak geçer. İmanın zıddı olarak inkâr manasında kullanılır. Mezkûr ayetleri incelerken burada farklı bir durum olduğunu, küfrün ameli boyutunun olduğunu gördük. Biz de bu çalışmamızda küfrün daha iyi anlaşılmasını sağlamak adına küfrün ameli boyutunu ele alacağız. Küfür kavramını ameli boyutta anlamını, çerçevesini ve önemini ortaya koymayı hedefliyoruz.

1. KÜFRÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

“Küfür”, كفر kökünden türemiş bir mastardır. كفر Sözlükte; Bir şeyi kapamak, örtmek, Bir şeyi yok etmek için kapamak, mallarını depoya koymak, inkâr etmek, bir şeyden uzak veya ırak olduğunu beyan etmektir. Terim anlamı ise; Peygamberlerin din adına Allah cc. dan getirdiklerini reddetmek, inanmamaktır.² Kur’an-ı Kerim de bu kökten türeyen kelimeler toplamda 525 kere geçmektedir.³ Kur’an da çoğunluklu imanın zıddı anlamın da kullanılmıştır. Burada bu fiilin ismi faili olan “kâfir” kelimesini de incelememiz konumuz açısından iyi olacaktır. Kafir, en özlü şekilde iman esaslarını inkâr eden demektir. İnsan fitratında bir inanma ihtiyacı ile yaratılmıştır. İnkâr eden bu fitratın üzerini örttüğü için ona kâfir denilmiştir.⁴ O, bu fitratın üzerini örtmese zaten iman gerçekleşecektir. Yani iman asli, inkâr ârizi bir durumdur. Küfür, itikadi olarak incelendiğinde yani iman esaslarını inkâr etmek olarak ele alındığında doğal olarak kişiyi iman dairesinin dışına çıkarır. Ama iman etmekle birlikte iman edilen hususlara muhalif davranıldığında durum nasıl olur. Daha açıkça ortaya koymak gerekirse; Kur’an’a iman eden birisi Kur’an’a muhalif davranırsa bunun durumu ne olacaktır. Bu konu, “Mürtekib-i Kebire” konusu olarak tarihte çok tartışılmıştır. Biz burada bu tartışmalara girmeyeceğiz. Ehlişünnete göre iman ettiği halde, gafletinden nefsine aldandığından vb. sebeplerden ötürü büyük günah işleyen kişi fâsıktır. Fâsık olan kişide iman dairesinin içindedir.⁵

2. BAKARA SÜRESİ 84. VE 85. AYETLERE GÖRE KÜFRÜN AMELİ BOYUTU

Bakara süresinin 84. ve 85. ayetlerini ele aldığımızda karşımıza farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ayetler de şöyle buyrulur:

“Vaktiyle sizden, birbirinizin kanlarını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair de söz almıştık. Siz de bunu kabul ettiniz. Hâlâ da (buna) şahitlik ediyorsunuz. İşte buna rağmen sizler birbirinizi öldürüyorsunuz; içinizden bir kesimi yurtlarından sürüyor, onlara karşı kötülük ve düşmanlıkta birbirinize arka çıkıyorsunuz. Esirler olarak size geldiklerinde de fidye verip kendilerini kurtarıyorsunuz. Hâlbuki onları sürgün etmek size haram kılınmıştı. Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? İçinizden bu şekilde davranan birinin dünya hayatındaki cezası ancak rezil rüsva

¹ “Kur’an Yolu”, *Diyanet Kuran* (19 Kasım 2024), el-Ahżâb 33/72.

² “KÜFÜR”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 27 Kasım 2024); Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, nşr. Abdullah Ali el-Kebîr (Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.), “abd”, 4/3898; el-İsfehâni, er-Rağîb, tah. Muhammed Seyyid Geylani, *el-Müfredât fi Ğaribi l-Kur’ân* (Beyrut: Darul Ma’rife, ty.), 559.

³ “ك ف ر – Kuran Kelimeleri” (Erişim 27 Kasım 2024).

⁴ Mecit Amil, *Kur’an da Küfür Kavramı ve Boyutları* (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 1.

⁵ “FÂSIK”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 27 Kasım 2024).

olmaktır; kıyamet gününde ise onlar azabın en şiddetlisine itilirler. Allah sizin yapmakta olduğunuzdan habersiz değildir.”⁶

Bu ayetlerin esbabı nüzulü olarak şunlar zikredilir: Medine sosyolojisi Evs ve Hazrec diye iki Arap kabilesi ve Kaynuka oğulları, Nadir oğulları ve Kurayza oğulları diye üç Yahudi kabilesinden oluşmaktadır. İki Arap kabilesi olan Evs ve Hazrec kendi aralarında savaşırken Yahudi kabileleri ile de ittifak yaparlar. Evs ile Kurayza oğulları, Hazrec ile Kaynuka ve Nadir oğulları ittifak ederdi. Dolayısı ile Yahudilerin inandıkları Tevrat'ta, Yahudilerin birbirlerine karşı savaşması yasak olmasına rağmen bu yasağı çiğneyerek birbirleriyle savaşıyorlardı. Savaş neticesinde esir düşenler olursa esirler için iki tarafta birleşerek esirleri kurtarmak için fidye topluyordu. Araplar, Yahudilere: “Nasıl iş böyle, hem onlarla savaşıyorsunuz hem de esirleri kurtarmak için fidye topluyorsunuz” deyince. Yahudiler: Ne yapalım, Tevrat'ın emri böyle, bunu yapmak zorundayız diyorlardı.⁷

Razi de tefsirinde bu ayetleri tefsir ederken; *“İsyankârın (günahkârın) kâfir sayılmayacağı sabit iken, Allah bu günahı niçin küfür olarak tavsif etmiştir?”* diyerek bu önemli hususu dile getirmiştir. Fakat bu soruyu ayetlerin zahirinde ve de nüzul sebebinde, hiçbir şekil de bir işaret ya da emare olmamasına rağmen, “belki de onların dindaşlarını yurtlarından çıkarmama hususundaki Tevrat'ın hükmünü reddettikleri” gibi bir ihtimal ve ima ile cevaplandırmakla iktifa etmiştir.⁸ Fakat biz bu ayetlerde ve nüzul sebeplerinde buna dair hiçbir iz ya da emare göremedik.

Ayetlerin nüzul sebebi çerçevesinde mezkûr ayetlerden konumuzla alakalı dikkat çekici bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu ayetlere muhatap olanlar kitaplarını inkâr etmiyorlar. Yaptıkları şey kitabın emrine muhalif davranmaktır. Bu ayetlerin muhataplarının yaptıklarını Allah cc. küfür olarak nitelemektedir. *أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ* Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Buradaki küfür kelimesinin inkâr etmek olmadığı açıktır. İşte burada küfür kavramının ameli boyutu karşımıza çıkar. Bununla ilgili akaidi tartışmalara girmeden konuya kavramsal ve davranışsal bir çerçeve çizmeye çalışacağız.

Burada iman edilen kitabın, emirlerinin çiğnenmesinin küfür oluşu, kelimenin kök anlamıyla anlaşılabilir. Küfrün kök anlamı; Bir şeyi yok etmek üzere üzerini örtmek, gizlemektir. İman edilen bir kitaba göre amel etmek asli bir durumdur. Ona muhalif ameller yapmak ise ârizi bir durumdur. Ârizi bir durumu ortaya çıkarmak, asli bir durumun üzerini örtmek ve ortadan kaldırmaktır. İşte bu yüzden buradaki kitaba aykırı amel'e (iş'e) küfür nitelemesi yapılmıştır. Ayetlerin nüzul sebepleri üzerinden gidecek olursak. Birbirlerine karşı savaşmamak, birbirlerini öldürmemek kitabın emri ve asli durumdur. Herhangi bir eylem olmadıkça da ortada görünür vaziyettedir. Birisi bu durum da dese ki; bunlar hiç birbirlerini öldürmüyorlar, hiç birbirleriyle savaşmıyorlar. Ona “bunlar Tevrat'a inanıyorlar da ondan” diye cevap verilir. Bu cevapdan da kitabın hükmünün görünür olduğunu anlarız. İşte bu durumda biri kitaba muhalif olarak hareket eder ve ârizi bir iş yaparsa kitabın hükmünün üstünü manen örtmüş ve hükmü ortadan kaldırmış, yok etmiş olur. Böylece o amel küfür olmuş olur.

Mezkûr ayetlerde Yahudilerden bahsediliyor. Burada Müslüman bir kimse şu hataya düşmemelidir. Allah cc. burada Yahudilere hitap ediyor düşüncesiyle kendini bu meseleden soyutlamamalıdır. Çünkü Yahudiler nasıl Tevrat'a inanıyorlardıysa Müslümanlarda Kur'an'a inanmaktadır. O yüzden ayette “yoksa siz Tevrat'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz” değil de *“Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?”* denilmiştir. Burada önemli olan kitabın hangisi olduğu değil, kitabın iman edilen kitap olmasıdır.

⁶“ Kur'an Yolu” (19 Kasım 2024), el-Bakara 2/84-85.

⁷ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır - Sad: Hamdi Döndüren, *Hak dini Kur'an dili*. (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2017), 1/404-405.

⁸ Fehreddin Razi, Çev: Suat Yıldırım vd., *Tefsîri Kebir - Mefâtihu l-Gayb* (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002), 3/199.

Gelin Kur'an-ı Kerimden bir örnek ile konuyu daha anlaşılır kılalım. Kur'an'a göre içki içmek haramdır.⁹ Bundan dolayı içki içmeyen birisi Kur'an'ı yaşıyordur. Kur'an'ı hayatında hükümleriyle görünür kılıyordur. Şimdi bu kişi içkinin haram olduğuna inanmakla birlikte içki içerse, içki haramdır hükmünün üstünü örtmüş olur. Böylece o hüküm onun hayatından yok olur. Küfrün sözlük anlamına göre de bir şeyin üstünü örtünce ne oluyordu. El cevap; yok oluyordu. Şimdi, içki içenin hayatından, "içki içmek haramdır" hükmü ne oluyordu. Yok oluyordu. İşte içki içmek amel'i boyutta küfürdür. Bu küfrün kişiyi iman dairesi dışına çıkaran bir küfür değil, iman dairesi içerisinde olan fâsıklık durumuna soktuğunu tekrar belirtelim.

Bir Müslüman için asla kabul edilemez olan "küfür" sıfatının, kitaba aykırı davranışlar için kullanılmasının da ayrı bir önemi olduğunu düşünmekteyiz. Peygamberimizin ahlakını kendisine soranlara Hz. Ayşe annemiz "O'nun ahlakı Kur'an'dı." diye cevap vermiştir.¹⁰ Yani peygamberimiz (sav) Kur'an'ı yaşıyordu. O yaşayan Kur'an'dı. Kur'an'a göre yaşandığında Kur'an nasıl yaşayan Kur'an oluyorsa, Kur'an, yaşanmadığında da "Yaşamayan Kur'an" olur. Yaşanılsın diye gönderilen Kur'an yaşanmazsa, insanlık karanlıklar içinde acı çekmeye mahkûm olur. İnsanlığın karanlıklar içerisinde acılar çekmesi çok kötü bir durumdur. Bu durumun vahametini anlayabilmemiz için Allah (cc) kitaba aykırı yaşamayı küfür gibi korkutucu bir kavramla ifade etmiştir.

Burada ayetlerin değindiği bir diğer konuya değinmeden geçemeyeceğiz. Allah cc. Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmana inanmayanların dünyada da ahirette de cezalandırılacaklarını bildiriyor. Yani iman kitabın tamamına iman etmektir. Kitabın bir hükmünü bile açıkça inkâr kişiyi küfre düşürür. İman mantığı açısından da bu kabul edilebilir bir durum değildir. Çünkü kutsal kitap kişinin inandığı mükemmel varlık olan, ilahî tarafından gönderilmiştir. O'nun gönderdiği kitap da ya haktır ya da değildir. Hak ise inanmadığın kısımlara neden inanmıyorsun, hak değilse inandığın kısımlarına neden inanıyorsun? Kur'an insana en güzel hayat nizamını sunar. Böyle bir hayata; ancak Kur'an'ın bir bütün halinde, ferdi ve içtimai hayatta uygulanmasıyla kavuşmak mümkündür.

SONUÇ

Kur'an da genellikle inkâr etmek anlamın da îtikâdi boyutuyla kullanılan küfür kavramı Bakara süresinin 84. ve 85. ayetleri incelendiğinde farklı bir boyutu göze çarpmaktadır. Burada îtikâdi boyutu olmaksızın yapılan bir eyleme küfür nitelemesi yapılmıştır. Bu durum da bize küfrün ameli boyutunu gösterir. Küfrün ameli boyutu îtikâdi olarak bir sonuç ortaya çıkarmaz. Fiili boyutta ise Kur'an'ın hükümlerinin üstünü örterek, Kur'an'ın hayattan çıkarılarak yok edilmesine yol açar. Kur'an'ı hayatlarından çıkarmış Müslümanlardan oluşan bir ümmetin ise günümüzde olduğu gibi esame'si okunmaz. Sayıları çok olabilir ama etkileri olmaz.

KAYNAKÇA

Amil, Mecit. *Kur'an'da Küfür Kavramı ve Boyutları*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

el-İsfahâni, er-Rağib, tah. Muhammed Seyyid Geylani. *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'ân*. Beyrut: Darul Ma'rife, ty.

Fehreddin Razi, Çev: Suat Yıldırım vd. *Tefsîrî Kebir - Mefâtihu'l-Gayb*. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2. Baskı., 2002.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. nşr. Abdullah Ali el-Kebîr. 6 Cilt. Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.

Müslim b. el-Haccac, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi, 261/875. *Sahih-i Müslim*. Kahire: Dârü't-Tibâati'l-Âmire, 1331.

⁹ el-Maide, 5/91.

¹⁰ Müslim b. el-Haccac, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi, 261/875, *Sahih-i Müslim* (Kahire: Dârü't-Tibâati'l-Âmire, 1331), müsafirin, 139.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi - Döndüren, Sad: Hamdi. *Hak dini Kur'an dili*. İstanbul : Çelik Yayınevi, 2017.

TDV İslâm Ansiklopedisi. "FÂSIK". Erişim 27 Kasım 2024.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/fasik>

Diyanet Kuran. "Kur'an Yolu". 19 Kasım 2024. <https://kuran.diyanet.gov.tr>

TDV İslâm Ansiklopedisi. "KÜFÜR". Erişim 27 Kasım 2024.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kufur>

ك ف ر – Kuran Kelimeleri". Erişim 27 Kasım 2024. <https://kurankelimeleri.com/kef/kef-fer/>